

tasavvuf

İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi

Ankara 2003

İsveç'te Tasavvuf: Ivan/John Gustav Aguéli ve Gunnar Ekelöf Örneği

Hülya KÜÇÜK

Yard. Doç. Dr., Selçuk Ü. İlahiyat Fakültesi

hkucuk@selcuk.edu.tr

Özet

İsveç, hemen hemen bütün sûfi hareketleri barındıran bir İskandinavya ülkesidir. İlginçtir ki Avrupa'da tasavvufu ilk 'etkili' ilişki kurabilen kişi, İsveçli bir 'ressam, anarşist ve mistik' olan Ivan/John Gustave Aguéli (1869-1917)'dir. İslâm'a girişi muhtemelen 1898'e rastlayan Aguéli, 1907'de Abdürrahman İlliş el-Kebir vasıtasıyla Şâzeliyye Tarikatine girmiş ve İlliş tarafından 'Mukaddem' yapılmıştır. Ancak, 1912'de René Guénon ile tanışmasaydı, onun 'Gelenekçi Tasavvuf' anlayışı hiçbir semere vermeden kaybolabilirdi.

Bu makalede ele alacağımız diğer bir kişi, ünlü İsveçli şair Gunnar Ekelöf (1907-1968)'tur. Ekelöf'un mistisizme hayatı boyunca duyduğu ilgi, 1967'de *Late Arrival on Earth* adıyla İngilizce'ye tercüme edilmiş olan ilk kitabı *Sent Pâ Jorden* (1932), ve daha sonra *Diwan over the Prince of Emigied* (1965) adlı eserinde açıkça görülebilir mahiyettedir.

İsveç, yaklaşık 9 milyon nüfuslu, kışın geceleri, yazın gündüzleri uzun, halkı birbirlerine karşı bile resmî ve soğuk bir İskandinavya ülkesidir. İsveç'te 20. yüzyıldan önce çok sınırlı sayıda Müslümanın yaşadığı, 17. yüzyıl-18. yüzyılın başlarında Osmanlı Devleti ve İsveç arasındaki yakın ilişkiler sonucu bazı Türklerin buraya geldiği ve az veya çok baskı altında Hıristiyanlaştıkları, ancak sonraları (1710'larda) verilen sınırlı hürriyet sonucu, özel hayatlarında dinlerinin gereğini yerine getirebildikleri kayda değer veriler arasındadır.¹ Bu yıllardan sonra bir sü-

1 Jonas Alwall, *Muslim Rights and Plights. The Religious Liberty Situation of a Minority in Sweden*, Uppsala 1998, s. 174.

İsveç, 1800'lü yıllarda aşırı baskı uyguladığı için kendi halkının bile yurtdışına, özellikle Amerika'ya, göçüne şahid olmuş bir ülke idi. O dönemlerde sıradan insanlar sık sık ya papazlar ya kanun adamları ya da bölgelerindeki zengin ve güçlü insanlar tarafından cezalandırılıbiliyorlardı. (Bk. Göran Skytte, "Ne Zaman Gerçek Bir İsveçli Olunur", *Intellektuel Prizma*, Ocak 2002, s. 5).

re, İsveç'te bulunan Müslümanlar, sadece Müslüman ülke temsilcileri ve diplomatlarla sınırlı kaldı. Ülkeye gelen ilk homojen Müslüman grup, 1940 yılında Finlandiya'dan gelen Rusya Tatarları oldu. 1948'de İsveç'te ilk 'Müslüman Cemaat'i' oluşturan da bunlar oldu.² Şu anda ülke nüfusunun yaklaşık 3,6'sı (yani 320 bini) Yugoslav, Türk ve Arap kökenli Müslümanlardan oluşmaktadır.³

Diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi İsveç'te de İslâm, halkın çoğu tarafından bir tehlike olarak görülür. Bu meselenin ancak 1980'lerden sonra açıkça tartışılmaya başlanıldığını, ama aslında uzun yıllar böyle olduğunu söylememiz mümkündür. 1989'da, Salman Rüşdi meselesinden dolayı İslâm birdenbire 'herkesin dilinde' oluvermiş ve var olan negatif imaj daha belirgin hâle gelmiştir.⁴ Aslına bakılırsa, İsveç'te genel olarak din negatif bir imaja sahiptir. Geçmişte, kili-se ve papazların sultanı birçok kişiyi dinden soğutmuş olduğu bilinmektedir. Meselâ, İsveçli'lerden dinlediğimize göre, bir papaz istediği vakit, istediği eve gidip ev halkını daha önce verdiği bir vaaz hakkında imtihan edebiliyor, gereğinde bastonuyla dövabiliyordu. Bu, insanların dinden soğumalarına ve lâikleşmelerine sebep olmuş, uzun yıllar, dinden bahsetmek lâikliğe aykırı, tuhaf ve hatta ayıp karşılanır olmuştu.⁵ Bu durum, son yıllarda gençliğin içine düştüğü bunalm, boşluk ve din arayışı sebebiyle değişmiş görünmektedir. Günümüzde İsveç, 'Yeni Dinler'e girişin de en yüksek olduğu ülkelerden biridir. 1980'lerde, bu yeni dinlerin başında "New Age Movement" gelmekte, bunu, Şamanizm, Satanizm, Antroposopi, din ve psikolojiyi birleştiren herhangi bir din izlemekte idi.⁶ Son yıllarda Dalai Lama çok rağbet görmektedir.⁷

Tasavvuf (Sûfizm) ile ilgisi olan İsveçli'ler hakkında kesin veriler olmamakla birlikte, sayılarının her geçen gün arttığı konusunda şüphe bulunmamaktadır.⁸ Tasavvufu değil de İslâm'ın resmî formunu seçen İsveçli'ler de bulunmaktadır; geleneksel İslâmî kıyafetler içinde bir İsveçli kadın veya Kur'ân Okuma Yarışması dinlemeye giden başında takke bulunan bir İsveçli erkek medyanın ilgisini çekebilmektedir. Ancak bu ilgi, sosyal yaşamında herhangi bir sonucu doğurması mümkün olmayan 'tasavvufî kitabî bir ilgiden' oldukça farklı bir durumdur. Bazı kaynaklar, İsveç'te İslâm'ı seçenlerin sayısının 1.000 kadar olduğunu söylemektedir ama gerçek sayının bunun üzerinde olduğu muhakkaktır.⁹

2 Alwall, *Muslim Rights and Plights*, s. 174.

3 1900'lü yıllar ve sonrası rakamlar için bk. Alwall, *age.*, ss. 178-80.

4 Alwall, *age.*, s. 187.

5 Kaynak şahıs: Eva Uludağ, Öğretmen, Malmö (İsveç).

6 Elisabeth Arweck ve Peter B. Clarke. *New Religious Movements in Western Europe. An Annotated Bibliography*, London 1997, s. xxi.

7 Kaynak şahıs: Eva Uludağ.

8 Tomas Gerholm, "Three European Intellectuals as Converts to Islam: Cultural Mediators or Social Critics", *The New Islamic Presence in Western Europe*, Ed. Tomas Gerholm ve Yagve G. Lithman, London-New York 1990, s. 265.

9 Aynı yer.

Günümüzde geleneksel sûfi tarikatların hemen hepsinin bulunduğu İsveç'te,¹⁰ tasavvufa popüler ilginin başlangıcı, tasavvufun Avrupa'daki ilk tanıtıcılarından birisi olarak bilinen Pir İnyet Han (ö. 1927)'in¹¹ ülkeyi ziyaret ettiği 1925 yılına rastlamaktadır. Bu ziyaretin arkasından, Pir İnyet Han'ın sunduğu tasavvufa ilgi duyan bir grup İsveçli tarafından 'Swedish Sufi Movement' (İsveç Sûfi Hareketi) kurulmuştur. İnyet Han'ın çalışmalarını İsveççe'ye tercüme eden ve çeşitli toplantılar düzenleyerek onun tasavvuf anlayışını canlı tutmaya bu hareketin, günümüz İsveç'inde hâlâ üyeleri vardır ve çoğu orta yaş grubundandır. İsveçli'lerin ilgisine mazhar olan diğer bir sûfi hareketi ise Mevlevîlik, daha doğrusu Mevlâna'nın *Mesnevî'si* ve 'Dönen (sema yapan) Dervişler' dir. Semâ gösterisi yapan dervişler, her Avrupa turnesinde İsveç'e de giderler. Mevlâna'nın şiirlerini içeren İngilizce ve İsveççe kitaplar da sevilerek okunan kitaplar arasındadır. İsveççe çevirileri ile Mevlâna'nın İsveç'te tanınmasında ön ayak olan kişi, Erik Hermelins'tir.¹²

İsveç'te tasavvufu ilgili çalışma yapanlar arasında adı anılmaya değer bir diğer isim Torbjörn Säfve'dir. Bu yazarın, biraz sonra üzerinde duracağımız Ivan Aguéli hakkında bir de romanı vardır: *Ivan Aguéli. En Roman om fibet*, Finland (Wener Södeström), 1989 (ilk baskısı: 1981). Akademisyenler arasında ise İsveç'teki üniversiteler içinde İslâm etüdlerinde köklü bir tarihi olan Uppsala Üniversitesi İran Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim elemanlarından Bo Utas (ki İran tasavvufu üzerine uzmanlaşmıştır);¹³ yine eski bir tarihe sahip olan Lund Üniversitesi Teoloji Enstitüsü öğretim üyelerinden ve kendisi de bir sûfi olan Prof. Dr.

10 Bunlar arasında, Nakşebendî (Merhum Esad Coşan'a bağlı bir grubun Stockholm'da zikir toplantıları ve çocuklar için açtıkları yaz okulları vardır. Üyeleri arasında bazı Bengalliler de bulunmaktadır. Burhanî (Mısır kökenli), Çiştî/Çeştî (Hint kökenli) ve Nimetullahî (İran kökenli) tarikatları vardır. Asıl merkezi Amerika'da olan Mekteb-i Üveysiyye de burada faaliyet gösteren tasavvufî kuruluşlardandır. Bk. Ingvar Svanberg, "Sufismen i Sverige", *Minaret. Tidskrift för Svensk Muslimsk Kultur*, Yıl 2, no. 1, 2002, ss. 20-23. (Bu makaleyi ve elinizdeki makalede kullandığım diğer İsveççe kaynaklardan gerekli bölümleri benim için tercüme eden Malmö High School [İsveç] öğrencisi Elif Yılmaz'er'e teşekkür ediyorum.).

11 Batı'ya, daha doğrusu Amerika'ya, bir müzisyen olarak giden Pir İnyet Han, Doğu Tasavvufunu evrensel bir form içinde sunmayı ve bazı yenilikler katarak (meselâ İslâm ile tasavvufun arasını ayırarak ve kadın şeyh/öğretmenler atayarak) Batılı'nın ilgisini çekmeyi başarmış Hint asıllı bir sûfidir. Kendisi Çiştîyye/Çeştîyye mensubu olmasına rağmen, Batı'da sunduğu tasavvuf, bağımsız bir tasavvufu. Geniş bilgi için bk. Andrew Rawlinson, "A History of Western Sufism", *Diskus* (Online Journal of Religion), c. 1, 1993, no. 1, ss. 45-83; Hülya Küçük, "Sufism in the West", *First World Congress for Middle Eastern Studies* (Dünya I. Ortadoğu Etüdleri Kongresi), 8-13 Eylül 2002, University of Mainz, Almanya, ss. 14-17. Ayrıca bk. Sırrı Erinç ve Diğerleri, "Amerika Birleşik Devletleri", *TDVİA*, c. III, 1991, ss. 52-3.

12 Svanberg, agm., s. 21.

13 Bk. Knut Vikør, 'Research on Islam in the Nordic Countries', *ISIM (International Institute for the Study of Islam in the Modern World) Newsletter*, no. 1, October 1998, s. 41.

Tord Olson,¹⁴ ve aynı bölümden Dr. Catharina Roudvere'nin isimleri sayılabilir. Roudvere'nin *Sûfî Kvinnor i İstanbul* (İstanbul'da Sûfî Kadınlar) adlı bir çalışması basılmak üzeredir.

Aslında 'İsveç'te Tasavvuf' dendiği zaman akla gelmesi gereken ve bu makalede asıl üzerinde durmak istediğimiz bir isim vardır: Ivan/John Gustav Aguéli.¹⁵ Burada Gunnar Ekelöf'u da ele alacağız ama onunla ilgili olarak ulaşabildiğimiz, daha doğrusu, dilini anlayabileceğimiz malzemeler tasavvufî fikirlerinden ziyade edebî fikirlerini ihtiva ettiği için, ona ancak birkaç sayfa ayırmakla yetineceğiz. Şimdi bu simalar hakkında ulaşabildiğimiz bilgileri sunmaya çalışalım.

Ivan/John Gustav Aguéli

Avrupa'nın İslâm tasavvufu ile akademik tanışıklığının Ortaçağlara kadar uzanmasına rağmen,¹⁶ popüler tanışıklığının tarihi yenidir. 1900'de bir gezgin ve gazeteci Isabella Eberhardt (ö. 1904)'ın çok istisnaî ve Batı'da hiçbir etki bırakmamış sûfilîği¹⁷ bir tarafa bırakılacak olursa, Avrupa'da tasavvuf tarihinin kendisiyle başlatıldığı kişi, İsveçli ressam Ivan/John Gustav Aguéli'dir.¹⁸

Aguéli, Batı'da resimde 'Modernizm'¹⁹in öncüsü ve 'en orijinal' peysaj ressamı olarak tanınır. Klâsik bir İsveç ansiklopedisi onu "ressam, anarşist, mistik" olarak tavsif eder.²⁰ 24 Mayıs 1869'da küçük bir İsveç kasabası olan Sala'da doğdu.²¹ Hayatının büyük bir bölümü İsveç dışında geçmiş olan Aguéli, ilk olarak 1890'da resim dalında burslu olarak Paris'e gitti.²² Orada ünlü ressam Emile Bernard (1868-

14 Karagümrük Halvetî-Cerrâhî Tekkesi eski şeyhi merhum Safer Dal (1926-1998)'in mürididir. Tord Olson, bu tarikat üzerinde çalışırken, kendisi ile birlikte çalışan arkadaşının vefat ettiği duygusal bir ortamda İslâm'ı ve Safer Dal'ın müridi olmayı seçtiğini söylemişti: Haziran 2001, Lund Üniversitesi, İsveç.

15 Bana Ivan Aguéli'den bahseden (ki bu çalışma esnasında Gunnar Ekelöf'u da keşfetmiş oldum) ve makalemi gözden geçiren Prof. Dr. Mustafa Tahraî Hocam'a teşekkür borçluyum.

16 Bu konuda geniş bilgi için bkz. A. Schimmel, *Mystical Dimensions of Islam*, Chapel Hill, 1975, ss. 7-12; A. J. Arberry, *Introduction to the History of Sufism*, London 1942.

17 Eberhardt, Tunus'ta bir Kâdirî şeyhine intisâb etmiş, konuyla ilgili etkin faaliyetlere fazla vakit bulamadan, tarikata girişinden dört yıl sonra sel sularına kapılarak hayatını kaybetmiştir. *The Oblivion Seekers, Departures: selected writings ve Lettres et journaliers: sept années dans la vie d'une femme* gibi eserleri kitapçılarda hâlâ bulunabilecek kitaplardandır. Bk. Rawlinson, "A History of Western Sufism", s. 63 vs.; Küçük, agt., ss. 5-8.

18 Bk. Rawlinson, agm., s. 63; Küçük, *aynı yer*.

19 Modernizm'de Aguéli'nin etkisinde olduğu iki ressam, Cézanne ve Gauguin'dir: Gerholm, "Three European Intellectuals as Converts to Islam...", s. 265.

20 G. Gunnarsson (ed.), *Norstedts Uppslagsbok. Illustrerad Encyklopedi i Ett Band*, Stockholm 1952, s. 21.

21 Axel Gauffin, *Ivan Aguéli. Människan-Mystikern-Målaren*, Stockholm 1940, 1941, c. II, s. 295.

22 Gerholm, agm., s. 265.

1941)'ın atölyesinde çalıştı.²³ Kendisini "Swedenborg'cu"²⁴ bir anarşist²⁵ olarak tanımladığı bu yıllarda, anarşistlerin eylemlerine katılmaktan dolayı tutuklandı ve yargılanmayı beklediği birkaç ay boyunca hapiste kaldı (1894). Hapisten Fin'li bir arkadaşına yazdığı mektuplardan, dine ilgi duymaya başlamasının bu yıllara rastladığını anlamaktayız. Hatta 1895-1911 arasındaki 16 yılı, resim sanatına ara verdiği (daha doğrusu yeni Aguéli'nin ortaya çıktığı) ve anarşist, anti-viviseksionist²⁶ ve din arayıcısı olarak yoğun geçen yılları oldu.²⁷

Hapisten çıktıktan sonra Mısır'a gitti. Burada kısa bir süre kaldıktan sonra Paris'e döndü ve daha önce başlamış olduğu Doğu dilleri ve medeniyetleri (daha doğrusu dinleri) etüdüne devam etti. *Ecole des Langues Orientales*'de Arapça ve Hintçe; *Ecole Pratique des Hautes Etudes*'te de Sanskritçe öğrendi. İbnu'l-Fâriz'ın tasavvufî kasidelerini şerh eden hocası Derenbourg²⁸ vasıtasıyla İslâm'ı ve İslâm tasavvufunu tanıdı.²⁹ "Resmen Müslüman oluşu, bundan birkaç yıl sonrasına, muhtemelen 1898 (1897³⁰)'e, rastlar.³¹ 1899'da İslâm'ın Arap olmayan milletler üzerindeki etkisini araştırmak üzere Hindistan'a gitti.³² Ama öğrendikleri, (kendi medeniyeti hakkında) hayal kırıklığına uğramasına sebep oldu.³³ Hindistan ve Sri Lanka'dan yazdığı mektuplarda, İslâm'ın dinlerin kaynağı olarak 'ebedî gerçeği' taşıdığını ve Müslümanların, Hıristiyanlığın gereklerini, Hıristiyanlardan daha iyi yerine

23 Mustafa Tahralı, "Abdülhâdî (John Gustav Aguéli)", *TDVİA*, c. I, 1988, ss. 205-206.

24 Emmanuel Swedenborg, Aguéli üzerinde derin tesirleri olan İsveçli bir bilim adamı ve mistiktir. Hakkında bilgi, ileride verilecektir.

25 Anarşizm, devletin hem zararlı hem de gereksiz olduğunu savunan doktrinler topluluğu ve tutumları destekleyen bir harekettir. Yunanca "kuralsız" anlamına gelen bir kelimeden türeyen 'anarşist' ve 'anarşizm', birbirine zıt iki manayı içeren kelimelerdendir ve hem onaylama hem de onaylamama anlamına gelir.

Mikhail Bakunin (1814-1876), anarşizmin kurucu babalarındandır ve Marx'ın tarihi rakibi olarak bilinir. Detaylar için, bk. M. Bakunin, "Stateless Socialism: Anarchism," *The Political Philosophy of Bakunin*, G. P. Maximoff, 1953, NY.

26 Hayvanlar üzerinde deneyler yapmaya karşı bir hareket. Günümüzde daha faal olarak var olan bu hareketin web sayfalarından birisi şöyledir: www.hull.ac.uk/lib/archives/paragon/1998/bu-av.htm

27 Gerholm, "Three European Intellectuals as Converts to Islam...", s. 265.

28 Hartwig Derenbourg (1884-1908). Fransız Şarkiyatçısı. Biyografisi için bk. Cengiz Kallek, "Derenbourg, Hartwig", *TDVİA*, c. IX, 1994, ss. 171-2.

29 Tahralı, "Abdülhâdî", s. 206.

30 Aynı Yer.

31 Gerholm, agm., s. 266.

32 Gauffin, *Ivan Aguéli. Människan-Mystikern-Mälaren*, c. II, s. 61; Viveca Wessel, *Ivan Aguéli. Porträt av en Rymd*, Karlshamn 1988, s. 82; Gerholm, aynı yer.

33 Wessel, aynı yer.

getirdiklerini yazıyordu.³⁴ Yine oradan sevgilisi şaire ve kendisi gibi bir anti-viviseksüenist olan Marie Hout'a yazdığı mektuplarda, "Görüyorsun ya! Fanatik bir Müslüman oluverdim!" diyordu.³⁵ Tam bu sıralarda, kıskançlığı sınır tanımayan Marie Hout, bir bahane ile onu geri çağırmanın yolunu düşünüyordu. Ve sonunda hiç reddedemeyeceği bir yol buldu: Gönderdiği maddî yardımı kestiği gibi, Fransızların boğa güreşlerini legalleştirmeye yönelik çalışmaları olduğunu ve bunu durdurmak için onun yardımına ihtiyacı olduğunu yazdı. Mektup etkisini gösterdi ve Aguéli Fransa'ya döndü. Aguéli ve Marie Hout, 4 Haziran 1900'de boğa güreşinin yapılacağı yer olan Deuil'in önünde beklediler. Boğa güreşi korteji yaklaştığında Aguéli silahını çekti ve iki el ateş etti. Matador kurtuldu ama yanındaki hafif yaralandı. İdealizmi göz önüne alınan Aguéli, bu yaptığından herhangi bir ceza almadan kurtuldu.³⁶

1901'de, genç bir İtalyan doktor olan Enrico Insabato (ö. 1963) ile karşılaştı ve onunla birlikte tekrar Mısır'a gitti.³⁷ 1902-1904 arasında Ezher Üniversitesinde okudu. Bu, o dönemde çok az Batılı'nın yaptığı bir şeydi.³⁸ Birlikte Doğu ve Batı kültürleri arasındaki diyalog için çalışmaya karar veren Aguéli ve Insabato, Kahire'de *Il Convito/en-Nâdi* adlı gazeteyi çıkardılar.³⁹ İlk sayısı 22 Mayıs 1904'te çıkan bu gazete, İtalyanca ve Arapça olarak iki dilde yayınlanıyordu. Bu arada önemli bir gelişme olarak, 1907'de İslâmî Universalizm (evrensellik) meselesine çok derin bir ilgi duyan Malikî fakihî ve Şazelî tarikati şeyhi Abdurrahman el-İlîyîş el-Kebîr'e intisâb ederek Abdülhâdî el-Mağribî adını aldı ve onun 'mukaddem'i (halîfesi) oldu. Şeyh Ahmed Şerîf b. Muhammed es-Senûsî başta olmak üzere önemli kimselerle tanıştı. es-Senûsî ona İtalyanlarla ilişkisini kesmesini söyledi⁴⁰ ise de Aguéli onu pek dinlememiş görünmektedir.

Aguéli, çıkardıkları gazetenin hem Arapça hem de İtalyanca bölümlerine yazı gönderiyor, bu yazılarında ya 'Abdülhâdî el-Mağribî' ya da 'Dante' takma adlarını kullanıyordu.⁴¹ Gazetede, tasavvuf, feminizm, Arap çocuk edebiyatı ile ilgili yazıların yanında İskandinavyalı yazar Hendrik Stals'dan tercümelemler de yer alıyordu.⁴² Gazetenin 22 Mayıs 1904 tarihli nüshasındaki şu sözleri, onun Batı ile Doğu arasında bir 'aracılık' rolü üstlenmeye nasıl hazır olduğunu ve İslâm'ı nasıl tanıdığını göstermesi açısından çok manidardır:

34 Wessel, *İvan Aguéli. Porträt av en Rymd*, s. 82.

35 Gauffin, *Ivan Aguéli. Människan-Mystikern-Målaren*, c. II, s. 62; Gerholm, "Three European Intellectuals as Converts to Islam...", s. 266.

36 Gerholm, *aynı yer*.

37 *Aynı yer*; Tahralı, "Abdülhâdî", s. 206.

38 Wessel, *age*, s. 79.

39 Wessel, *aynı yer*; Gerholm, *agm.*, s. 266; Tahralı, "Abdülhâdî", s. 206.

40 Tahralı *aynı yer*; Rawlinson, "A History of Western Sufism", s. 59.

41 Gerholm, *agm.*, s. 266.

42 Wessel, *age*, ss. 79-80.

"Ben Avrupa'ya gerçek İslâm'ı tanıtmaya ve elimden geldiğince, fanatiklerin hayal ettiği yeni bir Haçlı savaşını önlemeye kararlıyım. Diğer taraftan, medeniyet adına, İslâm'ın saf ve kuvvetli olmasını arzu ederim. Müslümanların gerçek Avrupa'yı ve hiç kimsenin reddemeyeceği niteliklerini tanıtmaya da kararlıyım."⁴³

Gazetenin 1907 yılının 3-4. sayılarında, İbn Arabî'nin eser ve çalışmalarını tanıttak bir cemiyet kurulduğu yazılmasına rağmen, Stockholm'daki *National Museum* (Millî Müze)'de Aguéli'nin el yazısıyla yazılmış bir notta, böyle bir cemiyetin 1911'de kurulduğu belirtilmektedir. Bu iki farklı bilgiyi ancak şöyle bağdaştırabiliriz: Cemiyet, 1907'de kurulmasına rağmen 1911'de resmîyet kazanmış olabilir.⁴⁴

Aguéli, bundan sonra sanatına 10 yıl ara vermiş, bu arada sanat ve din arasında bir sentez, daha doğru bir deyişle, eskiyi inkâr etmeden yeni fikir ve düşüncelerini ifade edebileceği bir sentez arayışı içine girmişti. Zira insanın kendisini olduğu gibi ifade etmesinin mistik tecrübe açısından çok önemli olduğuna inanıyordu. Ona göre, tasavvufta çok önemli bir düstur olan 'Kendini bilen Rabbin bilir.' sözünün de vurguladığı üzere, insanın Allah'a en yakın olduğu zaman, 'kendisi olduğu zaman'dır.⁴⁵

Birkaç yıl sonra, *Il Convito/en-Nâdi*'nin yayını durdurmaya zorlandı. Zira yazdıkları ile oradaki İngiliz otoritelerini sıkıntıya sokuyordu. 1909'da Paris'e döndü. Fransız basınında Abdülhâdi el-Mağribî adıyla yazdığı yazıları yayınlandı.⁴⁶ 1912'de (1910'un sonlarında⁴⁷) René Guénon (Abdülvâhid Yahyâ) (ö. 1951)'la tanışma şansını yakaladı ve Guénon onun vasıtasıyla Şâzeliyye tarikatına girdi.⁴⁸ Zaten Guénon'la tanışmasaydı, onun 'Gelenceği Tasavvuf' anlayışı hiçbir semere vermeden kaybolabilirdi.⁴⁹ Gelencekçiliği geliştiren ve dünyaya duyuranın Guénon olduğu tartışma götürmez bir gerçektir.⁵⁰

Aguéli, 1908'de Marie Hout'a yazdığı bir mektupta, hayatında üç kişiye minnet borcu olduğunu yazıyor ve bunları şöyle sıralıyordu: Bana mistisizmi öğre-

43 Gerholm, "Three European Intellectuals as Converts to Islam...", s. 266.

44 Wessel, *İvan Aguéli. Porträt av en Rymd*, s. 80.

45 Aynı yer.

46 Gerholm, agm., s. 267.

47 Tahralı, "Abdülhâdi", s. 206.

48 S. H. Nasr, "Guénon, René", *Encyclopedia of Religion*, c. VI, New York 1987, ss. 136-8; Wessel, *age.*, s. 79; Tahralı, aynı yer; Gerholm, agm., s. 267; Rawlinson, "A History of Western Sufism", s. 60.

49 Rawlinson, agm., s. 60.

50 René Guénon'un İslâm tasavvufundaki yeri ve geleneksel daha doğru bir tabirle, 'Gelencekçi' Okulları ilgili pek çok makale vardır. Bunlardan en derli-topluları olarak şu makaleleri örnek verebiliriz: Mustafa Tahralı, "Abdülvâhid Yahyâ (René Guénon)" *TDVİA*, c. I, 1988, ss. 279-82; T. Zarcone, "Rereadings and Transformations of Sufism in the West," Fransızca'dan çeviren: Juliet Vale, *Diogenes: An International Review of Philosophy and Humanistic Studies*, no. 187, v. 47/3, Fall 1999, ss. 110-121. Ayrıca bk. Dilâver Gürer, "İbn Arabî'de 'Dinlerin (Aşkın) Birliği' ve İbadet' Meselesi Hakkında bir Değerlendirme", (Henüz Basılmamış Bir Çalışma).

ten ve Protestanlık ve Germanizm'den kurtaran Swedenborg (1688-1772);⁵¹ her şeyi içine alan bir kalp verdiği için sen (Marie Hout); şiddetten kurtulmama ve hikmet aracılığı ile evrensel bir berraklık kazanmama vesile olan İbn Arabî.⁵² Ona göre İbn Arabî, "felsefenin Leonardo"sudur.⁵³

Aguéli, 'Melâmilik'e de yakın ilgi duymuştu.⁵⁴ Bu sebeple Ebu Abdurrahman es-Sülemî (ö. 412/1021)'nin *Usûlu'l-Melâmetiyye*'sinin üzerinde hayli çalışmış, hatta kendince bazı tashihlerde bulunmuştur.⁵⁵ (Aguéli'nin neyi tashih ettiği konusu ayrı bir çalışma konusu olabilir). Bu kitabın üzerinde musahhih olarak kendisini şöyle tanıtmaktadır: Hâdimu'l-Evliyâ eş-Şeyh Abdül-Hâdi Aguéli.⁵⁶ Beğendiği kitapları istinsah etme alışkanlığında olduğunu anladığımız Aguéli, İbn Arabî'nin *Kitâbu'l-Bâ'sı* gibi bazı eserlerini el yazısı ile yazmıştır. Ayrıca, Ricâlu'l-Gaybı, yaptığı bir grafik ile anlatmaya çalışmıştır.⁵⁷

51 İsveç'in başkenti olan Stockholm'da doğdu. İsveç'in en köklü Üniversitelerinden birisi olan Uppsala Üniversitesinde felsefe, matematik gibi bilimlerin yanında, Latince, Grekçe ve İbranice okudu. 1710'da, yani üniversite öğrenimini bitirdikten bir yıl sonra, bütün tabii ilimleri ve saatçilik, kitap ciltçiliği gibi öğrendiği bir seyahat dönemi geçirdi. Bu konuların hepsi hakkında yazılar yazdı. Çeşitli bilimsel disiplinlerde pek çok orijinal buluşa imza attı.

Bilimsel çalışmaları sırasında, manevî ilimlere hep ilgi duydu. Meselâ, insan biyolojisiyle ilgili çalışmaları sırasında, ruha ait fonksiyonlara akli bir açıklama bulmaya çalıştı. 1744 ve 1745 arasında, Swedenborg bir takım olağanüstü olaylar yaşadı. Çok etkisinde kaldığı bu olağanüstü olaylardan sonra, yeni bir mesajı insanlara iletmek üzere Allah tarafından çağrıldığına inandı. Bundan sonra ölümüne dek sürecek olan 27 yılını, Allah'tan aldığı bu nefahatlarını içeren kitaplar yazmakla geçirdi. 84 yaşında Londra'da öldü. Kendisinin, hayattayken istememiş olmasına rağmen, ölümünden sonra, İngiltere'de küçük bir grup tarafından, "the New Church" diye de bilinen "the Church of the New Jerusalem" adında bir kuruluş meydana getirildi. Kuruluşun gayesi, Swedenborg'un öğretisini yaymak ve yaymaktır. Bugün, dünyanın her yerinde cemaatleri vardır. Swedenborg'un teolojik eserleri birçok dile çevrilmiştir: www.swedenborg.net/swedenborg2000/pages/bio99.html, 23 Nisan 2002'de ulaşıldı. Detaylar için bk. Alfred Acton (ter. & ed.), *Letters and Memorials of Emanuel Swedenborg*, Bryn Athyn, 1948 ve 1955, 2 c.; Signe Toksvig, *Emanuel Swedenborg: Scientist and Mystic*, 1948, (son basım New York, 1983); Inge Jonsson, *Swedenborgs Korrespondenslära*, Stockholm 1965; Samuel M. Warren, *A Compendium of Swedenborg's Theological Writings*, New York 1875.

52 Wessel, *Ivan Aguéli. Porträt av en Rymd*, s. 78.

53 *Aynı eser*, s. 79.

54 *Aynı yer*.

55 Bu eserin tam adı, *Usûlu'l-Melâmetiyye ve Ğalatu's-Süfiyye*'dir. Kitabın, Abdülfettâh Ahmed Fâvi tarafından tahkikli neşri yapılmıştır (*et-Tasavvuf: el-Vech ve'l-Vechu'l-Âbir*, Abdülfettâh Ahmed Fâvi, Kahire, *Mektebetü'l-Zebra* 1415/1995 içinde, ss. 213-361'de. (Kitabı tespit etmemde yardımcı olan İSAM Kütüphanesi Dökümantasyon Bölümü Şefi Mustafa Birol Ülker Bey'e çok teşekkür ediyorum. Kendileri ayrıca makaleme musahhihlik yaptılar.). Sülemî'nin bu kitabı hakkında bilgi için bk. H. K. Yılmaz, "Ebu Nasr Serrâc ve el-Luma", *el-Luma*, E. N. Serrâc, trc. H. K. Yılmaz, İstanbul 1996, ss. ix-x; M. Aşkar, *Tasavvuf Taribi Literatürü*, Ankara 2001, ss. 54-5.

56 Kitabın üzeri şöyle yazılıdır: Müellif: el-İmam es-Seyyid Ebi Abdurrahman. Musahhih: Hâdimu'l-Evliyâ eş-Şeyh Abdül-Hâdi Aguéli. Mübeyyiz: Münzevî anî'd-dünya Hâdimu ala'l-Hürriyyeti'l-Vatani'l-Ğarbiyye ... (?) Sami Begkale (be, ke, kaf, lam, he ?) Bk. Wessel, *age.*, s. 81.

57 Wessel, *age.*, ss. 81, 93.

Aguéli'nin Müslümanlığı, kendisini eski kültüründen tamamen koparmamıştı. Zira, Marie Hout'a yazdığı mektubunda da görüldüğü gibi, "eskinin içindeki iyileri" terk etmiş değildi. Meselâ, Swedenborg onun için bir ilham kaynağı olarak kalmıştı.⁵⁸ 1890'ların başlarında, bir taraftan resim yaparken diğer taraftan da dinî ve siyasî tedrisini sürdürüyordu. Hapisteyken dinî arayışı radikalleşmiş, bu arayış Mısır seyahati sırasında devam etmişti ve nihayet Paris'te Müslüman olmuş ama bunu büyük bir olay olarak etrafına duyurmamıştı. Karşılaştığı ilk Müslüman topluluk olan Hint Müslümanları tarafından kolayca kabul görmüştü.⁵⁹ Paris'teki 'Bohemianlara'⁶⁰ da aşağı-yukarı entegre olmuş görünüyordu. Kendisini biraz tuhaf karşılayanlar oluyordu ise de Aguéli bundan rahatsız olmuyordu, zira (İbn Arabî gibi. H. K.) teferrüd etmeyi seviyordu.⁶¹ Kısacası, içinde yaşadığı ortamda, Paris'te kabul edilmede bir sıkıntısı olmamış, aksine görüşlerine öylesine önem verilmişti ki buna Aguéli'nin kendisi bile şaşırılmıştı.⁶² Paris'teki İsveçli ressamlarla sık sık gerginlik yaşamış ama etrafında nazını çeken samimî birkaç arkadaş her zaman bulabilmişti. Fransız ressamlar ve anarşist çevrede ise kabul görmüştü. Aile ve yakınlarıyla olan ilişkilerine gelince, babası ile ilişkisi kesilmişti ama, mektuplaşmalarından ve annesinin kendisine gönderdiği harçlıklardan anlaşıldığı kadarı ile, annesi ile ilişkileri çok iyi idi.⁶³

"Aguéli, çevrenin insanı değil, insanın çevreyi değiştiren olması ve baskı altında tutulmaması gerektiğine inanıyordu."⁶⁴ (ki bu, 'anarşist' öğretinin bir parçasıdır. H. K.) Hatta, "insanın Allah'a en yakın olduğu zaman kendisi olduğu zamandır."ı da hayat prensibi edinmiş birisi olarak, şeyhin, müridi değiştirmeye uğraşan değil, kendisini ve Allah'ın onun için çizdiği yolu bulmasına yardım eden bir kişi olması lâzım geldiğine inanıyordu.⁶⁵ Ona göre, Müslüman, kendisini yok etmeden Allah'a teslim olmasını bilmeliydi ki bu da ancak kaderciliğin bırakılması ile olabilirdi.⁶⁶ O, insanın 'kendisi olmak' ve ideallerini gerçekleştirmek için hayat boyu mücadele vermesi gerektiğine inanlardandı. Zaten kendisi de ideallerini Avrupa ve Mısır'da yaymaya çalışmış, hatta 1916'da, o zaman bir koloni olan Mısır'dan bu yüzden atılmıştı.⁶⁷ Yine ona göre, tez ve antitezler arasındaki zıtlıklar, kemali bulmaya yardımcı olduğundan faydalıdır. Nitekim Kelime-i Tevhid'de de önce nefy,

58 Krş. Gerholm, "Three European Intellectuals as Converts to Islam...", s. 272.

59 Aynı yer.

60 Bohemian, toplum kurallarını dikkate almadan yaşayan sanatçı ruhlu kimse. *Redhouse Sözlüğü*, İstanbul 1978, s. 102.

61 Gerholm, agm., s. 272.

62 Wessel, *Juan Aguéli. Porträt av en Rymd*, s. 82; Gerholm, aynı yer.

63 Gerholm, aynı yer.

64 Bk. Wessel, *age.*, ss. 80, 82.

65 Bk. Aynı yer.

66 Aynı eser, s. 92.

67 Bk. Aynı eser, s. 82.

sonra isbat gelir ve tez böylece tamam olur.⁶⁸ Wessel'e göre o, kariyer peşindeki birisinin alacağı bir örnek değildi: dürüst, hırsları olan, hayatına kendisi yön vermek isteyen ve bunun için gerekli fedâkârlıkları yapabilen bir ideal adamı idi.⁶⁹

Bir Sembolizm ustası olan Aguéli'de Sembolizm,⁷⁰ tasavvufla ilgilenmesinden sonra daha da güçlü olarak kendisini hissettirmeye başlamış, resimlerindeki mana daha da gizli ve entegre hâle gelmişti. Sanatında dinin etkisini, hatta hayatındaki değişiklikleri bir arada görmek mümkündür. Öyle ki metafizikten anlamayan kimselerin onun resimlerini anlamaları mümkün değildir. Zaten O: " Beni bir gün sanatım anlatacak." demişti.⁷¹

Yaptığı manzara resimlerinde göze çarpan bir unsur da, Mısır'daki çöl ve güneştir. Bu, onlarla monoteizmi sembolize etmesi yanında çöl ve güneşe özlemi ile de ilgilidir.⁷² Bunlar, İbn Arabî'nin çalışmalarındaki metamorfozlar ve sembolizm gibidir. Ona göre gökyüzü, dolaylı olarak her şeyi yapar. Tabiat, kutsal bir kitaptır. Zira her şey, isteyerek veya istemeyerek, Allah'a ibadet eder.⁷³ Burada pek önemli olmasa da şunu not düşmeliyiz: Sembolizmini manzara resimlerinde gizleyen Aguéli'nin müstehcen resim çizimleri (çıplak kadın) de vardır. Wessel, Gauffin ve Ekelöf'ün kitaplarında bunların örneklerini görmek mümkündür. Ancak bu resimlerin üzerinde Arapça yazıyla yazdığı yazılardan, karalama oldukları sonucu çıkarılabilir. Meselâ, birisinin üzerine şunu yazmış:

"Es-suâl: Kem hutûtin fi's-şekl?, Mâ hüve mâ'nâ külli hatt?, Kaderu'l-hatt."⁷⁴

(Soru şu: Şekilde kaç çizgi var. Her çizginin manası nedir? Çizginin miktarı).

Aguéli, 1917 yılı 1 Ekim'inde Barcelano'da⁷⁵ bir tren altında kalarak can verdi; zira son zamanlarda kulakları ağır işitmeye başlamıştı ve bu sebeple yaklaşan treni duymamıştı.⁷⁶ Mezarı, 1920'de Stockholm'a nakledildi (mezar taşı üzerine, Müslümanlığını gizlemek istercesine bir haç şekli yapılmıştır⁷⁷) ve İsveç'te tanınması da bundan sonra oldu.⁷⁸

Resimde modernizm ve sembolizmin ustası olarak tanınan Aguéli, 16 dil bilmekte idi.⁷⁹ Resimlerinin bulunduğu müzeler şunlardır:

68 Bk. Wessel, *İvan Aguéli. Porträt av en Rymd*, s. 86.

69 *Aynı eser*, s. 82.

70 Sembolizm, Pierre Puvis de Chavennes (1874-1898) ve Gustave Moreau (1826-1898) ile başlayan bir resim hareketidir. *Aynı eser*, s. 178.

71 *Aynı eser*, s. 80

72 *Aynı eser*, ss. 82-3, 87. Ek'te, bu tür resimlerinden bir-iki örnek sunulmuştur.

73 *Aynı eser*, s. 92.

74 Bk. Gauffin, *Ivan Aguéli. Människan-Mystikern-Mälaren*, c. II, s. 212; Gunnar Ekelöf, *Svenska Konstnärer Ivan Aguéli*, Göteborg, 1944, resim 25.

75 Bk. Gauffin, *age.*, c. II, s. 295.

76 Ekelöf, *age.*, s. 52.

77 Bk. Gauffin, *age.*, c. II, s. 296.

78 Ekelöf, *age.*, s. 52.

79 Bk. www.bahai.no/samfunn/historie/skandinavisk/agueli.html. Aguéli'den bahseden diğer birkaç site şunlardır: www.arrakis.es/~emila/disi5.htm; members.es.tripod.de/disidentes/arti38.htm; vs.

National Museum (Stockholm), Moderna Museet (Stockholm), Göteborgs Kunst Museet (Göteborg), Malmö Museum (Malmö), Waldemarsudde, Västerås, Örebro'daki Müzeler.

Aguéli'nin Etkileri

Ne yazık ki İŖveç'te Aguéli'nin tesiri altında olan bir grup yoktur. Zira daha önce de belirttiğimiz gibi o 'kariyer peşindeki birisinin' alacağı bir örnek değildir; bir ideal adamdır. Dünyadaki etkisinin ise dolaylı olarak René Guénon, daha doğrusu onun büyütüp geliştirdiği 'Geleneksel/çi Okulu' aracılığı ile olduğunu söyleyebiliriz.

Biz burada ayrıca, Aguéli'nin hayatını çalışmış ve hayatı boyunca tasavvufa ilgi duymuş İŖveçli ünlü bir şairden de söz etmek istiyoruz:

Gunnar Ekelöf

1907-1968 arası yaşamış olan Gunnar Ekelöf, bir süfiden çok, hayatı boyunca tasavvuf ve mistisizme çok derin bir alâka göstermiş bir şair ve denemecidir. Aguéli'nin hayatını verirken Ekelöf'ün onunla ilgili bir çalışmasından söz etmiştik: Gunnar Ekelöf, *Svenska Konstnärer Ivan Aguéli*, Göteborg, 1944. Tasavvufa olan ilgisi, onu Aguéli hakkında bu kitap yazmaya itmiş veya onun hayatını yazdıktan sonra başlamış olabilir.

Ekelöf'ün hayatı boyunca mistisizme gösterdiği ilgi, ilk kitabı ve sürrealist şiirlerini içeren *Sent Pâ Jorden* (1932. İngilizce tercümesi: *Late Arrival on Earth* [Yeryüzüne Geç Vartış], 1967)'da açıkça görülür. *Ferry Song* (1941) gibi daha sonraki çalışmaları, mistik tecrübe ile akıl arasındaki ihtilâfı da işin içine karıştırır. *A Mölna Elegy* (1960, tercümesi: 1979) ve daha sonra *Diwan over the Prince of Emigrah* (1965) ve *The Tale of Fatumeh* (1966)'de, Ekelöf zamanın subjektif deneyimini keşfetmiştir. Ekelöf, 1940 ve 1950'lerde, müziksel formları şiire uygulamayı denemiş, çalışması çeşit ve ciddiliği açısından çok beğenilmiştir. İŖveç şiiri üzerindeki etkisi büyük olmuştur. O, orkestral müzik, Fransız Sürrealizmi ve Doğu Mistisizmini birleştirerek yeni bir tarz oluşturmayı başarmış yaratıcı bir şairdi. Ayrıca, 1950'lerde fotoğrafla da profesyonel olarak ilgilenmiştir.⁸⁰

Ekelöf,⁸¹ 20. asır Kuzey Ülkelerinin en büyük şairlerindedir. Kariyerine, Fransız Sürrealizminin etkisinde bir modernist olarak başladı, ama zamanın diğer moda edebiyat akımlarını izlemedi. Faust gibi "Kal, sen çok iyisin." diyeme-

⁸⁰ *Gunnar Ekelof i Focus*, (Uppsala Universitetsbiblioteks Utställningskataloger, no. 34, 1994, ss. 8, 9 (İngilizce 'Önsöz'den).

⁸¹ Bu paragraftan sonraki bölüm, www.kirjasto.sci.fi/ekelo.htm'den (15 Nisan 2002'de ulaşılmış bir site) kısaltılarak tercüme edilmiştir. Aralarda, yaptığımız eklemeler, "H. K." harfleri ile belirtilmiştir.

diği için, Ekelöf, gördüğü harikulâde olayları, içsel ve mistik gerçekleri izledi. Son yıllarını, en tutkulu eseri ve Yakın-Doğu tarih ve kültürüne hayat boyu duyduğu ilginin bir ürünü olan *Byzantine Trilogy*'ye hasretti.

Gunnar Ekelöf, Stockholm'da zengin bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Babası Gerhard Ekelöf, bir borsacı idi. 1916'de geçirdiği feci bir genel felç sonucu öldü. O zaman, Ekelöf'ün annesi Valfrid (von Hedenberg) kocasından ayrılmıştı; 1921'de yeniden evlendi. Ekelöf, kendisine el bebek-gül bebek bakmış olan öz babasına adeta taparcasına bağlıydı ve üvey babası, Gunnar Hahr ve Nazilere sempati duymaya başlayan yeni kardeşi Lennart'ı hiç sevemedi. Yazılarından birinde, annesini "*en ond fē*" (kötü bir cadı) diye niteledi; ona öfke dolu aşkı, hayal kırıklığı ve iyi kötünün ötesinde Bâkire (Meryem) mistik düşüncesi, Ekelöf'ün yazılarında sık sık okuyucusunun karşısına çıkan temalardandır.

1920'de Ekelöf annesi ile birlikte Fransa ve İtalya'yı, 1921'de de Almanya'yı dolaştı. Bundan sonraki on yıl içerisinde pek çok defa Paris'e gitti. 1950 ve 1960'larda Akdeniz ülkelerini, İtalya, Yunanistan, Türkiye ve Tunus'u dolaştı. 1926'da lise'den mezun olduktan sonra, Doğu dillerini okumak için Londra'daki *School of Oriental Studies* (Doğu Etüdüleri Okulu)'e gitti. Kısa bir süre sonra İsveç'e döndü ve Uppsala Üniversitesi Fars Dili Bölümüne girdi, ama bitirmeden ayrıldı. 1928'de babasından kendi payına düşen mirası aldı ve ekonomik açıdan bağımsız oldu. 1920'lerde Paris'te yaşayan Ekelöf, Kübizm ve Sürrealizm'le bu dönemde tanıştı.

Ekelöf'ün ilk kitabı (aynı zamanda mistisizme gösterdiği yakın ilgiyi gösteren ilk eseri) *Sent Pâ Jorden* (1932),⁸² düşmanca kritikler almıştı, zira İsveç kamuoyu bu tür modernizme henüz hazır değildi. 1948'de Edebiyatta Nobel ödülünü henüz almış olan T.S. Eliot ile karşılaştı. Eliot, Ekelöf'ün önce önemli bulup sonra reddettiği şairlerdendir. Ekelöf, 1958'de Uppsala Üniversitesinden fahri doktora payesi aldı ve İsveç Akademisi üyesi oldu.⁸³

1965'de Ekelöf, esrik Bizans şiirinin ilk bölümü olan *Diwân över Fursten av Emgjan*'ı yazdı. 1966'da *Nordic Literature Prize* (Kuzey Ülkeleri Edebiyat Ödülü) aldı. Soğuk savaş döneminde ve Doğu ve Batı'nın global yakınlığı sırasında yayınlanmış olmasına rağmen, tarihî bakışı politik değil evrensel idi. 1920'lerde okuduğu Muhyiddin İbn Arabî'nin *Tercümân el-Aşvâq*'ından etkilenmiş olan Ekelöf, İstanbul'da bir otel odasında, bir gecede nakaratlarını *Tercümân el-Aşvâq*'tan aldığı 17 şiir yazmış, bunları *Diwân*'ına almıştı. İlk bölümde, merkezi imajlarının ilklerinden birisini, Madonna figürünü sunmuştu. '*Non serviam*' adlı şiir kitabı ise 'Samothrake' adlı büyük kasidesindeki kanatlı Bâkire (Meryem) hakkında idi; kozmik Bâkire-Anne imajı, *Färjesång*'daki çeşitli şiirlerde değişik

82 Eserin İngilizce tercümesi olan *Late Arrival on Earth*'ün, 1967'de yapıldığını daha önce belirtmiştik. H. K.

83 *Gunnar Ekelof i Focus*, s. 8, (İngilizce 'Önsöz'den). H. K.

şekillerde karşımıza çıkar. 1950'de arkadaşı Rabbe Enckell'e yazdığı bir mektupta, 'müennes varlık'la ilgilendirdiği 'ulûhiyet' anlayışını sunmuştu. *Diwân*'daki hikâyeci, işkence edilip gözleri kör edilen bir Bizans prensi, Emgión'dur. Rehberi genç bir fahişe, 'Fatumeb'tir ki bu isim 'fate' (kader) ve 'death' (ölüm) kelimelerinin bir nevi kombinasyonudur. "Yaşamıyorum/sen ölüysen." diye yazar Ekelöf. Hikâyelerinde, Maniheist dünyanın karanlık ve aydınlık zeminine karşı, en sevdiği zıtlıklar olan körlük ve görme, erotizm ve mistisizm gibi konuları inceler. *Trilogy* ile, Ekelöf, aslen pagan inancı olan Magna Mater'e (Büyük Ana, Ana Tanrıça)⁸⁴ olan inancını itiraf etmiştir.

Ekelöf, 16 Mart 1968'de Sigtuna'da vefat etti. Külleri, Artemis tapınağı yakınlarındaki Şardis nehrine saçıldı. 1989'da 'Gunnar Ekelöf Cemiyeti' kuruldu. Ekelöf'ün yazıları, ölümünden sonra yayınlanmaya devam etmektedir. Şairin, felsefe, edebiyat ve mitlerle dolu eserleri birçok ilim adamının ilgisini çekmiştir. Bu çalışmalar Ekelöf'ün fikirlerini daha geniş bir topluluğa açıklamışsa da hâlâ zor bir şair olarak bilinir. Ölümünden önce Ekelöf, Stendhal'ın *Vie de Henry Bruları* gibi bir otobiyografi hazırlamayı plânlamışsa da bu plânını gerçekleştirememiştir. Yayınlanmış çok sayıda kitabı ve kendisi ile ilgili yapılmış birçok çalışma vardır.

Abstract

Sweden is a Nordic country hosting nearly all kinds of Sufi movements. In fact, the first 'effective' contact with Sufism in Europe was made by a Swedish, Ivan/John Gustave Aguéli (1869-1917), a Swedish "painter, Anarchist, and mystic". He converted to Islam in Paris probably in 1898, and was initiated into the Shadhaliyya Order in 1907 by Abd al-Rahman Illiysh al-Kabir, who appointed Aguéli as a Muqaddem. But his form of Traditional Sufism might easily have been left fruitless if he did not have the chance to meet René Guénon (Abd al-Wahid Yahya, d.1951) in Paris in 1912.

Another person we are to deal with here is Gunnar Ekelöf (1907-1968), a famous Swedish poet. His lifelong interest in mysticism was evident in his first book, *Sent Pâ Jorden* (1932): *Late Arrival on Earth* (tr. in 1967), and later in his *Diwan over the Prince of Emigiis* (1965).

BİBLİYOGRAFYA

ALWALL, Jonas, *Muslim Rights and Plights. The religious Liberty Situation of a Minority in Sweden*, Uppsala, (Lund University Press), 1998.

ARBERRY, A.J., *Introduction to the History of Sufism*, London 1942.

ARWECK, Elisabeth ve Peter B. Clarke, *New Religious Movements in Western Europe. An Annotated Bibliography*, London 1997.

84 Mitolojide 'Cybele/Kybele' diye de bilinir. Detaylar için bk. Azra Erhat, *Mitoloji Sözlüğü*, İstanbul 1972, ss. 233-8. H. K.

EKELÖF, Gunnar, *Svenska Konstnärer Ivan Aguéli*, Göteborg, 1944.

ERHAT, Azra, *Mitoloji Sözlüğü*, İstanbul 1972.

GAUFFIN, Axel, *Ivan Aguéli. Människan- Mystikern- Mälaren*, c. I-II, Stockholm 1940, 1941.

GERHOLM, Tomas., "Three European Intellectuals as Converts to Islam: Cultural Mediators or Social Critics", *The New Islamic Presence in Western Europe*, Ed. Tomas Gerholm ve Yagve G. Lithman, London-New York 1990, (ilk baskı: 1988).

GUNNARSSON, G. (ed.) *Norstedts Uppslagsbok. Illustrerad Encyklopedi i Ett Band*, Stockholm, 1952.

Gunnar Ekelof i Focus, (Uppsala Universitetsbiblioteks Utställningskataloger), no 34, 1994.

KÜÇÜK, Hülya, "Sufism in the West", *First World Congress for Middle Eastern Studies* (Dünya I. Ortadoğu Etüdüleri Kongresi), 8-13 Eylül 2002, University of Mainz, Almanya.

NASR, S.H., "Guénon, René", *Encyclopedia of Religion*, c.VI, New York 1987, ss.136-8.

RAWLINSON, Andrew, "A History of Western Sufism," *Diskus* (Online Journal of Religion), c. 1 (1993), no. 1, ss. 45-83.

SCHIMMEL, Annemarie, *Mystical Dimensions of Islam*, Chapel Hill, 1975.

SKYTTE, Göran, "Ne Zaman Gerçek Bir İsveçli Olunur", *Intellektuel Prizma*, Ocak 2002.

SVANBERG, Ingvar, "Sufismen i Sverige", *Minaret. Tidskrift för Svensk Muslimska Kultur*, Yıl 2, no. 1 (2002), ss. 20-23.

TAHRALI, Mustafa, "Abdülvâhid Yahyâ (René Guénon)" *TDVİA*, c. I, 1988, ss. 279-82.

_____, "Abdülhâdî (John Gustav Aguéli)", *TDVİA*, c. I, 1988, ss. 205-206.

ULUDAĞ, Eva, Öğretmen, Malmö (İsveç).

VIKØR, Knut, 'Research on Islam in the Nordic Countries', *ISIM (International Institute for the Study of Islam in the Modern World) Newsletter*, no. 1, October 1998, s. 41.

WESSEL, Viveca, *Ivan Aguéli. Porträt av en Rymd*, Karlshamn 1988.

www.bahai.no/samfunn/historie/skandinavisk/agueli.html (15 Şubat 2002'de ulaşıldı).

www.hull.ac.uk/lib/archives/paragon/1998/buav.htm (18 Şubat 2002'de ulaşıldı).

www.swedenborg.net/swedenborg2000/pages/bio99.html (23 Nisan 2002'de ulaşıldı).

ZARCONI, Thierry, "Rereadings and Transformations of Sufism in the West," *Diogenes: An International Review of Philosophy*, Fransızca'dan çeviren: Juliet Vale.